

*Anlayanlar mânâyı arayanlardır.
İdrâk-i meâldir âdemi bilir kılan.*

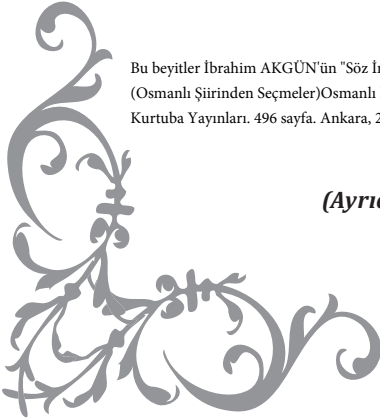
ANLAMAK, İDRÂK ETMEK

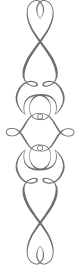
BU BÖLÜMDE:

- Vâkıf olagör meâl-i hale
- Bilmek mânâyı anlamaktır
- Yürü bir hastaya arz eyle halini
- Cân gözün bidar gerek
- Haricten temâşâ etmek

Bu beyitler İbrahim AKGÜN'ün "Söz İncileri" isimli çalışmasından alınmıştır. Bkz. AKGÜN, İbrahim; Söz İncileri. (Osmanlı Şiirinden Seçmeler)Osmanlı Düşüncesinden Seçmeler-1. Kurtuba Yayınları. 496 sayfa. Ankara, 2010.

(Ayrıca bakınız: Bilen ile bilmeyen)

"İkra"

Vâkıf olagör meâl-i hale

1. *Ben ne yazdım, sen ne fehm eyledin, garib efsanedir.*
Muallim Nâcî

Ben neyi kastettim, sen ne anladın, garip hikâyedir. Tuhaf şey:
Ben ne yazdım (söyledim), sen ne anladın!

2. *Çâk olmayacak sadef ne kâbil*
Olmak güher-i murâd hâsıl
Şeyh Galib

İstiridyenin kabuğu açılmadan arzu incisinin ele geçmesi mümkün müdür? Sen gözünü, kulağını açıp bakmadan, dinlemeden, düşünmeden hiçbir şeyi anlayabilir misin hiç?

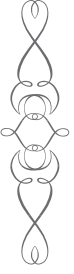
sadef: Sedef, inci kabuğu, inciyi yapan hayvan. Divan şiirinde sadef şekil yönünden kulak ve göze benzetilir.

Kimi şeyler, "diğer" bazı şeylerin içinde gizlidir ve "o diğerleri" açılmadan elde edilemez ve anlaşılabilirler.

3. *Edeli zevk-i tahayyür gamı tiryâk bana*
Oldı vâ-sûhteği mâye-i idrâk bana
Nâilî

Hayretten duyduğum zevk bana gamı panzehir yapalı; yaşadığım her pişmanlık anlayışımın, olgunlaşmamın mayası oldu.

4. *En ummadığın keşfeder esrâr-ı derûnun
Sen herkesi kör, âlemi sersem mi sanırsın
Ziya Paşa*

Sen herkesi, hiçbir şeyi göremez ve gördüğünü anlamaktan aciz sanma; hiç beklemediğin kimseler bile keşfedebilir derinliklerin esrarını.

Bizler bir şey ve olay hakkındaki düşüncelerimizi söylerken, çoğunlukla, konuştuğumuz kişinin de konu hakkında bir görüşünün ve fikrinin olabileceğini hesaba katmayız. Bunu hesaba katsak bile, konuştuğumuz kişinin konuyu ne kadar bildiğini ve bilgisinin ne seviyede olduğunu merak etmeden konuşuruz. Konuşmanın hayırlısı, muhatabımızın bilgi seviyesinin bizden yüksek veya onun bizden daha çok bildiğini anlamamız durumunda susmamız ve sözü ona bırakmamızdır.

Bu beyitteki ikinci mısra, halka arasında “**Sen kendini âkil, herkesi anlamaz mı sanırsın**” şeklinde de söylenmektedir.

5. *İdrâk-i meâlî bu küçük akla gerekmez
Zîrâ bu terazi o kadar sıkleti çekmez
Ziya Paşa*

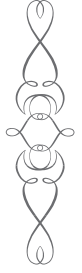
Küçük akıl sahipleri için mânanın idrak edilmesi şart değildir; zira (onların) akıl terazileri, mânadan kaynaklanan ağırlığı çekemez. *(Bu beyit hakkında; Ünlü Beyitler bölümünde, ilk mısraya göre alfabetik sırada, açıklama bulunmaktadır.)*

6. *İy Yûnus Emre tıfl iken hiç nesneyi fehm itmedin
Cümle ‘ulûmî keşf idüp bildürüp örgenden nedür
Yûnus Emre*

Ey Yûnus, gençken, çocukken olup bitenden hiçbirşey anlamadın, (sormadın kendine): Cümle ilmi, keşfedip bildiren ve öğreten nedir...

Hiç bütün sözler bir sözle başlayıp, aynı sözle biter mi! Hiç bu kadar “az” ile bu kadar “çok” anlatılabilir mi? Söz pazarı kurulsa, sözü sarraflar satsa Yunus’un bir kelimesi kaç altın ederdi acaba! Kelâm, kelâmla tartılacak olsa, Yunus’un bir

sözü, hatta bir kelimesi yüklenmiş teraziyi mizanda tutmak için kaç şiir, kaç kitap gerekirdi acaba?

7. *Kalpleri kulağa bağlı, kulak kalbe değil
Gözleri karadır, ak olansa göz bebekleri
Ahmed-i Hânî*

Kalb (kalp) mi kulağa bağlı olsun, yoksa kulak mı kalbe? Bedenin efendisi kalptir, kulaksa bir haberci, bir nakilci. Kalbin efendi olması, öyle sadece bedenin merkezinde yer alması, bedeni besleyen kanın vanasını elinde tutmasından değil, insani sıfatların ona yüklenmesindedir. Öyle ki, beyne bile ortaktır kalp, onsuz düşünce eksiktir. Allah'ın rahmet ve merhamet sıfatlarının insandaki tecellisi kalpte misafir edilir.

Kalplerine kulak asistanlığı yaptıranlar anlamakta güçlük çekerler ama bu haksız işgal orada da kalmaz. Kalenin giriş kapısındaki nöbetçiyi müdür tayin edenlerin öteki müdürleri de çıkış kapısındadır, yani dildir. O dil ve kulak terbiye edilip, âdap gemi ile gemlenmez, kalbin ve beynin emrine verilmezlerse şeytanın bedendeki ortağı haline gelirler!¹

Ahmed-i Hânî: “Mem û Zîn” adıyla bilinen meşhur mesnevinin şairidir. Bölgedeki medreselerde zamanında iyi bir eğitim alan şair, Doğubayazıt'ta yaşamış, burada bir medrese kurmuş ve müderrislik yapmıştır. (Daha fazla bilgi için lütfen bu dipnota bakınız.)²

8. *Kimin bâlâ-rev-i envâr edersin
Kimin bigâne-i idrâk-i mana
Hersekli Arif Hikmet*

1 Beytin Kürtçe aslı: *Wan dil guh e guh bi dil ve nîne/ Reşçav in û merdumeksipî ne.*

2 **Ahmed-i Hânî:** (1650/51-1706/07) Ailesi Hakkâri asıllı olup Doğubayazıt'a yerleşmiş ve Ahmed-i Hânî de burada doğmuştur. İlim tahsili için değişik yerlere gitse de hayatının çoğu burada geçmiştir ve aynı ilçede vefat etmiş olup mezarı da buradadır. İyi bir medrese eğitimi almış ve saray kâtipliği yapmıştır. Tasavvufi şiirler ve başta doğu klasikleri arasında yer alan **Mem û Zîn** adlı meşhur mesnevisi olmak üzere çeşitli eserler yazmıştır. Çocuk eğitimi için yazdığı **Nûbehîra Biçûkan** adlı eseri de bunlar arasında yer almaktadır. Babası da bir medrese âlimi olan bu Kürt âlimi eserlerini Kürtçe yazmış, Doğubayazıt'ta bir medrese inşa etmiş ve hayatının sonuna kadar burada eğitim ve halkı irşad görevini sürdürmüştür. Nakşibendî tarikatına mensup Ahmed-i Hânî'nin ünlü **Mem û Zîn** adlı eserinde sıradan bir aşk hikayesi değil, insanın ruh dünyasıyla yücelmesinin serüveni kurgulanmıştır.

Kimini (anlar kılıp) aydınlıklar, nurlar içinde yüceltirsin; kimini de mânâyı anlamaya bigâne kılar, (karanlıklar içinde bırakırsın).

Ey Rabbim! Kiminin anlama yeteneğini artırarak onu aydınlıklar içinde yüceltir; kiminin de anlayışını kısar, onu mânadan uzak, anlamaktan yoksun bırakırsın.

9. *Kimseler fehmetmedi mânâsını davamızın
Biz dahi hayranıyız dâvâyı bi mânâmızın
Lâedri*

Dâvâmızın mânâsını kimseler anlamadı; biz ise hiçbir mânâsı olmayan dâvâmızın hayranıyız.

Mânasız işleri dâvâ edinenlerin başkaları tarafından anlaşılmayı beklememeleri gerekir. Mânasız işleri dava edinenler, körlükte bir o kadar ileri giderek, kimsenin dönüp bakmadığı dâvâlarının hayranı olurlar. Artık böylelerini, bu mânasız yolda tutacak ve yaptıklarını anlatacak kimse de yoktur. Onlar, bu yolda kendi gözlerine ve kulaklarına perde çeker, belki felaketlere götürecek bir yolun yolcusu olurlar. İyi ki içlerinden biri bunun farkına varıyor da, böyle güzel bir beyit ortaya çıkıyor.

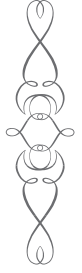
10. *Rüşd ü idrak gerek insana
Yaraşır kelle kulak hayvana
Fâzıl*

İnsana gerekli olan, idrakten gelen olgunluk vasfıdır; (insanı gösterişli kılan) kelle ve kulak hayvanlarda aranması gereken şeylerdir.

İnsana lâzım olan şey kafa, kulak değil. Onlar bir hayvanda da bulunur. Sen aklın binasına (kafanın görünüşüne), o binanın süsüne değil, içindekine bak! İnsan için gerekli olan kafatası değil, onun içindeki cevherden doğacak idraktir.

11. *Sen kudret-i fehmi eyle peydâ
Ben söyleyeyim sen eyle ısgâ
Şeyh Galib*

Sen anlamak için idrak gücünü geliştirmeye bak; ben söyleyeyim de sen dinle.

12. *Suhan-ı bihûdeden hoşgelür âvâz-ı horos*
Bâri manâsını bilmezse de hangâmı bilür
Nâbî

Horoz sesi boş sözden daha hoş gelir kulağa; horoz bağırdığının manasını bilmez ama (hiç değilse) ne zaman ve nasıl öteceğini bilir.

Nâbî şunu mu demeye getirir? Çekilmez olan, insanların sadece ne söylediklerini bilmemeleri değil; neyi, nerede, ne zaman ve nasıl söylemeleri gerektiğini bilmemeleridir. Ne söylediklerini bilmeyenler, hiç olmazsa söylediklerini güzel bir dille, yerinde ve zamanında söylerlerse dinlenebilirler. Bu şekilde yanlışlarını da azaltmış olurlar.

13. *Tahkîkini ehl-i fehm anlar*
Nedîm

Bunun doğru olup olmadığını anlayış (idrak) sahipleri bilir ve anlarlar.

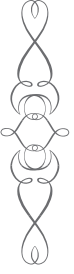
14. *Teferruatı bırakıp fer'den asla geç ki bu köhne dünyada*
Ta ki, olmayasın cehalete merkep, yükü altında hudusun
Mela Ahmedê Cezîrî

Bırak teferruatı, ayrıntıyı, (her işin) aslına bak; yoksa yaratılmışların bilgisi yükü altında kalır, cehalet merkebi olursun. Yani bir sürü teferruatı, ayrıntıyı ezberler ve onlarla uğraşır ama hiçbir büyük meseleye de onlarla çözüm bulamazsın. O teferruat ve ayrıntıları boşuna yüklenmiş olursun.³

İnsanlar vardır, hayatları boyunca akıl almaz sayıda eşya ve olayları anlatır dururlar. Zannedersiniz ki, bu dünyadaki işleri eşyanın veya başkalarının yaptıklarının kâtipliğini yapmaktır.

3 Beytin aslı Kürtçedir: *Tu ji feslê here eslê ku di vê dêrê xerab/ Da nebî merkebê cehlê tu di bin barê hudûs.*

Bilgilerinin çokluğuna rağmen dünyada asıl olup bitenlerden haberleri yoktur. Öyle ki, her şeyin, her faslını bilir ama hiçbir şeyin aslını bilmezler. Bir İngiliz deyişi vardır: “O, her şeyin fiyatını bilir ama hiçbir şeyin değerini bilmez! (He knows the price of everyting, but he dosen’t know the value of anything.)”

Mela (Molla) Ahmed-i Cezîri: 1567-1640 yılları arasında yaşadığı tahmin edilmektedir. Kendi zamanında bugünkü Türkiye, Suriye ve Irak’taki ilim mektep ve medreselerinde iyi bir eğitim görmüştür. “Kürtçe’nin bütün lehçelerinin yanı sıra Arapça, Farsça ve Türkçe’ye de vakıf” olup fıkıh, kalam ve tasavvuf konularında zengin bir birikime sahiptir. (Daha fazla bilgi için lütfen bu dipnota bakınız)⁴

15. *Tekrârlarla şüpheleri dâniş anlama*
Gel ârif ol ki ma’rifet olsun tecâhülün
Şeyh Galib

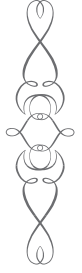
Tekrar yaparak (şüpheleri giderip) bilmediğini bilinir hale getiririm sanma; gel, gerçekten bilme yolunu seç ki, bilmezlikten gelmen bir işe yarasan.

Telkinle yanlış (veya şüpheli) olan doğru hale gelir sanma. Bilmezlikten gelmeyi bırak, bilmeyi amaç edin ki, anlama kabiliyetin, öğrenme melekelerin gelişsin ve bilmediğin, bildiğin haline gelsin.

Açıklama: Sufilerce ilim, insana varlık verdiği için, gerçeğe perde olabilir. Bu bakımdan ilmi bilmediğini anlamak için öğrenmeyip de onu gaye edinen, hiçbir şey elde edemez. Yine sufilerce irfan, aşk ve cezbeyle içe doğan anlayıştır ve arif, âlimden üstündür. (Bknz: Gölpınarlı; Şeyh Galip Divanından Seçmeler, 70)

4 Mela Ahmed-i Ceziri; “... geniş ve derin bir ilme, keskin bir marifete, coşkun bir aşka sahip olan Cezirinin şiirlerinde tarih, felsefe, estetik, tasavvuf, belagat, nahiv (gramer), astronomi gibi fizik ve metafizik konular iç içe geçmiştir.” Cezirinin bütün şiirlerinde varmak istediği son hedefi ilahi aşktır. Çünkü tasavvufa göre “bütün güzellikler ilahi güzelliğin birer yansıması, birer tecellisidir.” Ahmed-i Ceziri şiirlerinde felsefe, özellikle yaratılış felsefesi, varlık bilim, aşk, tasavvuf, ölüm, insan ve ahlak gibi pek çok konular işlenir. Bediüzzaman Said Nursi tarafından da şiirlerindeki ilahi aşkla övülen Ahmed-i Ceziri Divanı “tasavvuf şiirinin güzel örnekleriyle doludur.” Şiirlerinde Fars ve Divan edebiyatında kullanılan mazmunları da başarılı bir şekilde kullanmıştır. (Alıntılar: Mela Ahmed-i Ceziri Divanı, S. 17-21. Bkz. Kaynakça)

16. *Geldim yine daveti visâle*
Vâkıf olagör meâl-i hâle
Şeyh Galib

Şimdi yine buluşmaya, kavuşmaya davetçi olarak geldim; artık (bunun ne demek olduğunu) anlamaya çalış. Beyitteki güzelliği görmeye çalışalım: **Meâl-i hâl** ve **Vâkıf olagör meâl-i hâle**.

17. *Yok bizde feyz âlem-i ma'nâyı bilmeğe*
Nâilî

Bizde, mânâ âlemini bilecek, anlayacak ilim, irfân yok.

Bilmek mânâyı anlamaktır

18. *Bâki kalan mânadır, suret değil*
Sadi Şirazi

(Eğer akıllı isen mânaya meyilet. Zira dünya hayatından sana) kalacak olan mânadır; şekil, suret veya söz değil.

19. *Bâlâ-rev olan ancak ma'nâ-yı mücerreddir*
Tasvîri Mesihâ'nın büt-hânedede kalmıştır
Şeyh Galib

Yücelere giden ancak mücerred, sözsüz, harfsiz mânâdır; Mesihâ'nın resmi, put evinde, kilisede kalmıştır.

Allah'a ulaşan sadece sözlerin ifade ettiği soyut anlamdır. İsa Aleyhisselam'ın resimleri kilisede kalmıştır.

Mesih, Mesihâ, İsa Peygamberdir. Mesih, elle dokunan, sıvazlayan demektir. Çok gezdiği, eliyle hastalara dokunarak iyi ettiği, körlerin gözlerini sıvazlayıp açtığı için bu lâkapla anılmıştır. Kur'an-ı Kerim'in birçok sûrelerinde de böyle anılır. Ayrıca Kur'an-ı Kerim'de İsa Peygamber'in asılmadığı, öldürülmediği, ona kastedenlerin öyle sandıkları [Allah'ın] O'nu mânevi yakınlık derecesine yücelttiği bildirilir. Beyitte buna da işâret vardır. (Bkz: Gölpınarlı; Şeyh Galip Divanından Seçmeler, 53.)

20. *Ne Hak buyruğun dutarsın, ne kul sözün işidirsın
Hiç bilmezsin mâna nedir, ne dilde çağırmaq gerek*
Yunus Emre

Ne Hakkın emirlerine uyar, ne de halkın sesini duyarsın; mâna nedir bilmezsin ya; ne dediğini bilirsın, ne de bilinir dediğin.

Şunu mu der Yûnus pirimiz: Hakikati öğrenmeye bir yerden başlaman lâzım: Ya Hakk'ın sözünden, ya da kulun dediğinden yola çık. Üstelik iki sesi de duyman gerekir ama sen hiçbir şey duymuyorsun, ne yapayım ben seni, nasıl anlatayım sana!?

21. *Sûrete etme nazar, sîrete bak*
Lâedri

İnsanın şekline ve suretine değil, tuttuğu yola, hal ve hareketlerine (ahlâk ve karakterine) bak.

Dışarıdan gördüğün insanın kendisi değil binasıdır, insan onun içindedir. Bina sana insanı görmeyi için perde olmasın. Yûnus diyor ya:

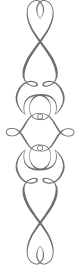
Vücûd bir bina durur
Sırr-ı hikmet içinde

(İnsan) vücudu, bedeni (sadece) bir binadır, bir sır ve hikmet olan (insan o binanın) içindedir.

Onun için binaya değil, içindekine bak. Beden veya boy, bos, kaş, göz... Sakın bunlara bakıp insanı bildim, tanıdım diye aldanma. Sen o binanın içinde yaşayana bak. Onun sırrına vakıf olmaya ve ondaki hikmeti anlamaya çalış! İnsanın şekil tarafına değil, mana âlemine bak, öyle anlamaya çalış. Bir de şunu unutma: İnsanla ilgili bilginin ancak küçük bir kısmı kendisine verilmiştir. Sen, yaradanın onu niçin yarattığına bak.

22. *Sûrette nazar eyler isen sen ile ben var*
Ammâ ki hakikatte ne sen var u ne ben var
Lâedri

Görünene bakarak hükmedersen sen ve ben varız; ama hakikat âleminde ne sen varsın, ne de ben.

Beyit, açıklama gerektirmeyecek kadar açık görünse de, kitaplar dolusu zihin faaliyeti gerektirecek kadar derin ve düşündürücü... Prof. İskender Pala'dan birkaç satır:

“Varlık!.. Varlık iddiası!.. Varlık bilinci ve varlığa hükmetme... Belki de insan olmanın imtihan alanı; hayatın anlamı. ‘Sen-ben’ kavgasının ve kaygusunun arkasında hakikatte ‘sen’ ve ‘ben’ zamirlerinin olmadığını düşünebilmek, kişinin kendisini bu anlayışa göre nizam ve intizama sokması, çelikten bir mengeneyle sıkıştırılmak gibi bir şey... Ve beyninize saplanan kıymık kıymık sorular...” (Pala, Bunca Varlık Var İken)

Yürü bir hastaya arz eyle halini

23. *Bîmâr hâlini yine bîmâr olan bilir*
Bâkî

Hastanın derdini yine hasta olan bilir. Bir derdi olanın derdinden yine (aynı) derdi olan anlar.

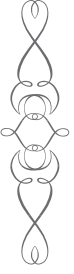
24. *Derdime vâkıf değil cânân beni handân bilir*
Hakkı vardır şâd olanlar herkesi şâdân bilir
Kemani Memduh Efendi

Sevgilim derdimi bilmiyor, beni mutlu sanıyor. (Böyle düşünmeye de) hakkı var, çünkü mutlu olanlar herkesi kendileri gibi mutlu sanırlar.

25. *Şeb-i yeldâ'yı müneccimle muvakıt ne bilir*
Mübtelâ-yı gama sor kim geceler kaç sâat
Sâbit

En uzun geceyi müneccimle zamandan anlayan kişiye sorma, onlar bilmez; gecelerin kaç saat olduğunu aşka düşmüş (yahut hastalığa tutulmuş) olana sor, onlar söylesin sana.

(Bu beyit hakkında; Ünlü Beyitler bölümünde, ilk mısraya göre alfabetik sırada, açıklama bulunmaktadır.)

26. *Yürü bir hastaya 'arz eyle Hayâlî sözünü
Sağ olanlar ne bilir çektiğini sayrının
Hayâlî Bey*

(Buralarda boş yere oyalanma) Hayâlî, yürü git bir hastaya anlat halini; sıhhat içinde yaşayanlar ne bilsin hastanın ne çektiğini (ki, seni de anlayabilsin.)

Bu durum, halk arasında meşhur “damdan düşenin hali” meseli olarak da söylenir.

Cân gözün bîdâr gerek

27. *Âmâdan murad âmâ-yı basîret imiş
Eşrefoğlu Rumî*

Âmâ kimse (gözleri görmeyen değil), basireti bağlı olan-
dır. (Âmâ, basireti bağlı, gönül gözü kör olandır. Asıl tehlike
görünen gözün değil, gönül gözünün görmemesidir.)

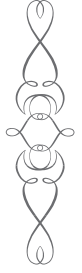
28. *Bî-basîret olamaz müdrik-i feyz-i dîdar
Herkes nûr görünmez Cebel-i Mûsâ'da
Rahmi*

Basireti olmayan Allah'ın Cemal sıfatını (güzelliğini gö-
remez ve) anlayamaz; Hz. Musa'nın dağına (Tûr-i Sina, Tûr
Dağı) herkes (bakar ama) o nuru göremez.

29. *Bin havf ile çeşm-i cân-ı bâz et
Şeyh Galib*

(Kalbinde) bin irkilme ile can gözünü aç, şahin gibi, doğan
gibi açık tut. (Uyanık dur, gaflet uykusuna yenilme!)

30. *Bugün âmâ olan yarın dahi âmâ olur elbet*
Açagör can gözün kim bî-basar nâdânı neylerler
Niyazî-i Mısrî

(Sen kör bir cahil gibi yaşıyorsun). Bugün körlük içinde yaşayan, ahirette de aynı halle diriltilecektir. Sen, (bir işe yaramaya niyetin varsa) can gözünü açmaya bak. (Böyle yaşamaya devam edersen) seni, kör bir câhili kim ne yapsın.

Ayet: “Bu dünyada kör olan, ahirette de kördür ve doğru yoldan iyice sapmıştır.” (İsra Suresi: 72)

31. *Cedel yoluyla anlayamazsın âlemlerin sırlarını*
Mela Ahmedê Cezîrî

cedel: Tartışma, çekişme, münakaşa etme.

Gelin mısradan hissemizi alalım: Tartışma ve münakaşa ile âlemlerin sırlarını anlayamazsın. Âlemlerin sırları ancak vahiy bilgisi, tefekkür ve ilimle anlaşılabilir.

Ama cedelle anlaşılmayacak olan yalnız âlemlerin sırları mıdır? Tartışma ile nelerin anlaşılamayacağını tek tek sıralamak yerine, gelin işi kolay kılalım ve mevhum-ı muhalifinden bakalım: Ağız dalaşı ile neyi anlayabilirsin ki! Elbette hiçbir şeyi! Anlamaya niyeti olan münakaşa yerine dikkatle dinleme yolunu seçer.⁵

32. *Çeşm-i îm'ân ile bakdıkça vücûd-ı âdeme*
Sahn-ı Cennet görünür âdeme sahrâ-yı âdem
Akif Paşa

Âdemin (insanın) varlığına iman gözü ile bakınca; insana ‘adem (yokluk) çölü,’ cennet sahnesi gibi görünür. (İnsanın yaratılmış olması, varlığının kendisi çok büyük bir değerdir.)

⁵ Beyit: Cedel yoluyla anlayamazsın feleklerin seyrinden âlemin sırlarını/ Allah'ın takdir ve hikmetidir, hikmetinden söz etme artık. Beytin aslı Kürtçedir: Razê dehrê ji sipîhrê tu nizan bi cedel/Hikmetê dawer e tu j'hikmetê Dawer meke behs

33. *Dîde-i cân ile hüsnün ki temâşâ ederüz
Çeşmümüz mazhar-ı envâr-ı tecellâ ederüz
Nâilî*

Can gözümüzle güzelliğini seyrettiğimizde; nurları gözlerimizde tecelli eder. (Demek ki nuru görebilenler, ancak gönül gözü ile bakabilenlerdir.)

34. *Dost ile bilişmeğe cân gözü bîdâr gerek
Yûnus Emre*

Dostunla bilişebilmeniz, konuşup, anlaşabilmeniz için gönül gözün açık olacak. (Dostluk arıyorsan, dostuna göz ucuyla değil, gönül gözü ile bakacak, gönülden bağlanacaksın)

35. *Gaflet uykusundan yatır uyanmaz
Can gözü kapalı gâfilân çoktur
Hüdâyî*

Eyvah, eyvah!... Son güne kalmasa insan! Son ana kalmasa! Uyanan biri kapı kapı dolaşsa; gönül, gönül çalsa kapıları ve "Kalkın, uyanın ey insanlar!" dese... "Bir fırtına koptu ötelere ötesinden, son verecek dünya hayatınıza!... Kalkın! Uyanın ey insanlar, uyanın!..."

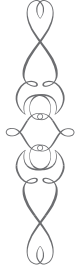
36. *Olur erbâb-ı dile bâb-ı inayet meftuh
Hakani*

(Her şeye kalp gözü ile bakan) gönül ehline, yardım ve ih-san kapısı elbette ki açılır.

Mânayı anlayacak olan onu arayanlardır. Şekil peşinde koşanlar mânayı bulamaz, anlaşılması gerekeni de anlayamazlar.

37. *Sûfi, bizi sen cism gözüyle göremezsin
Aç cân gözünü, eyle nazur, gör ki ne rûhuz
Rûhi-i Bağdâdî*

Sûfi, sen bizi cisimleri görmek için (yaratılmış) bu gözlerle göremezsin; (bizi görmek istiyorsan) gönül gözünle bak ki, ne ruhuz (o zaman anlarsın).

Şekil görmek için yaratılmış gözlerle ancak insanı bedeniyle görebilirsin. İnsan gönlüyle vardır. Onu gönlüyle görmek istiyorsan, gönül gözü ile bakmalısın.

Belli bir şey yapmak için yapılmış araçlarla, her zaman başka bir şey yapamazsın: Cisim görmek üzere yaratılmış gözlerle ruhları görüp tanıyamazsın. Mikro âlemi görmek için mikroskop, makro âlemi görmek için teleskop gerekir. Ama insanı görebilme gönül gözü ister.

Harikten temâşâ etmek

38. *Bağlama tantana-i tabla gönül
Dûrdan hoş gelir âvâz-ı dühül
Nâbî*

Davulun sesine gönül bağlama; zira davulun sesi uzaktan hoş gelip (insanı aldattır.)

39. *Bazı fiiller var sadece görünürde çirkindir
Bazı fiiller de var sadece görünürde iyidir
Ahmed-i Hânî*

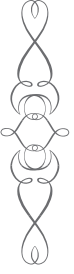
Bir şeyin iyi veya kötü olduğuna, görünüşüne bakarak karar verme, sonra aldanırsın. Sana görünen tarafıyla ve bugün iyi olan yarın veya esasta kötü veya çirkin olabilir. Bugün kötü gibi görünen veya sana zor gelenin yarın iyi olduğunu görürsün. Ahmed-i Hânî, bu bahsi, devamındaki beyitte olgunlaştırıyor ve şununla tamamlıyor:⁶

40. *Biri adalettir ama görüldüğü şekliyle cefa
Biri zulümdür ama görünen şekliyle vefa*

Münevverimiz tasavvufun ve şeriatın özünden haberler veriyor. Zahiri veya görünen tarafından değil, batından, çe-

6 Beytin Kürtçe aslı: Şolin hene zahiren xerab in/ Fi'lin hene sûreten sewab in.

kirdek değerlerden cevher getiriyor: Kaç ayet, kaç hadis ve hikmeti cem etmiş olabilir bu beyitlerde?⁷

41. *Güzel görünür ırakdan görünse her nesne
Anun için güneşi rûy-i yâra benzettüm
Necâtî*

Uzaktan görünen her şey güzel görünür ya; o yüzden güneşi sevgilinin yüzüne benzetiyorum.

42. *Haricden eger olsa temâşâsına imkân
Müdhiş görünür heykel-i müsta'ceb-i âlem
Ziya Paşa*

Dışarıdan seyredilmesi mümkün olsaydı, (bizim gördüğümüzden çok) daha farklı görünürdü bu şaşılacak âlem.

Bu âlemde olup bitenlerin hepsini görüp, değerlendiremiyoruz. Bizler gördüklerimizin bir parçası olduğumuz için olanlara alışmış durumdayız. Aslında ne garip ve acayip şeyler bizim yaptıklarımız. Onları bir de dışarıdan görebilseydik bugün birlikte yaşadığımız şeylerden belki dehşete kapılır, onlardan kaçardık.

“Allah’ın yarattıkları üzerinde tefekkür ediniz, Zâtı üzerinde düşünmeyiniz...” (Hadis-i Şerif)

43. *Tabl-ı tehîden gümdür suhanlar
Bî-hûda Gâlib efgân edersin
Şeyh Galib*

Ey Galib, sözler, (boş yere gümbürdeyen) davuldan güme gitmektedir; söze kulak veren yok, boş yere feryad etmedesin.

7 Beytin Kürtçe aslı: Yek 'edl e li sûretê cefayê/Yek qehr e di kiswetê wefayê

